

SIMPOZIJ O REFORMNOM DJELOVANJU VENDELINA VOŠNJAKA (1861–1933) MEĐU FRANJEVCIMA KONTINENTALNE HRVATSKE

Zagreb, 28. i 29. X. 1983.

Franjo Emanuel HOŠKO

U župnoj dvorani crkve sv. Križa u Sigetu u Novom Zagrebu organizirali su Hrvatska franjevačka provincija sv. Ćirila i Metoda i Vicepostulatura Sluge Božjega Vendelina Vošnjaka simpozij pod naslovom *Sluga Božji Vendelin Vošnjak i franjevci u kontinentalnoj Hrvatskoj na prijelazu iz 19. u 20. stoljeće*. Simpozij je održan u povodu pedesete obljetnice smrti Vendelina Vošnjaka koji je preminuo na glasu svetosti pa je 1963. pokrenut dijecezanski postupak za ispitivanje njegova života kako bi se ustanovilo da li je ostvario temeljne kršćanske kreposti u svetačkom stupnju. Dijecezanski proces je 1981. završen, a akta procesa čekaju pravorijek nadležnih središnjih crkvenih ustanova u Rimu.

Vendelin Vošnjak je središnja osoba u razdoblju nastajanja i početnog formiranja jedinstvene franjevačke teritorijalne zajednice pod nazivom Hrvatska franjevačka provincija sv. Ćirila i Metoda, osnovane 3. lipnja 1900. sa središtem u Zagrebu. U dugoj povijesti franjevačke prisutnosti od sredine 13. st. na području kontinentalne Hrvatske tada su se po prvi put okupili svi samostani između Save, Drave, Mure i Dunava te sjevernog Jadrana u jednu crkvenopravnu franjevačku pokrajinu, a u toj novoj teritorijalnoj zajednici njezini su članovi prihvatili nov oblik franjevačkog života, zacrtan u tzv. novim generalnim konstitucijama franjevačkog reda koje je 4. X. 1897. bulom „*Felicitate quadam*” proglasio papa Leon XIII. Ulogu Vendelina Vošnjaka u tim događanjima želio je pobliže osvijetliti ovaj simpozij i tako pružiti više svjetla i u život franjevaca u nas u tom vremenu.

Prvo izlaganje pod naslovom *Franjevački ideal i duhovnost krajem 19. stoljeća* održao je Nikola Vukoja (Zagreb). Najprije je upozorio na krizu rasta franjevačkog reda: god. 1789. bilo je oko 72.000 franjevaca, a 1903. broj članova je pao na 16.482. Opadanje broja izazvale su uredbе više apsolutističkih vladara krajem 18. st. u Evropi koji su u svojim državama odredili „*numerus clausus*” ili dokinuli pojedine samostane i tim postupcima prouzročili sekularizaciju franjevaca. Prosvjetiteljstvo je izazvalo i idejno nepovjerenje prema redovnicima, a evropski liberalizam je tijekom 19. st. to nepovjerenje umnožio. Nesigurnost u središtu Crkve (revolucije u Rimu 1830. i 1848. i pad Papinske države 1870.) također su ometale utjecaj vrhovne uprave reda u nastojanjima da se riješe već stoljećima neriješena pitanja koja su bila razlog nutarnje razdijeljenosti, idejne i upravne. Naime, pod upravnom vlašću generala reda bila su četiri tzv. ogranka: opservanti, reformati (odobrio ih je 1532. papa Klement VII), diskalceati (odobrio ih 1541. papa Pavao III) i rekolekti (odobrio ih je 1593. papa Klement VIII). Svaki je ogranak imao određen oblik samouprave, vlastiti franjevački ideal i vlastite generalne konstitucije kao temeljni dokument franjevačke duhovnosti. U drugoj polovici 19. st. javljaju se organizirani naponi oko idejnog i strukturalnog približavanja tih četiriju ogranka. Značajan promicatelj je bio general reda Bernardin Dal Vago da Portogruaro (1822–

–1895) koji je vodio red dva desetljeća (1869–1889). U vrijeme njegove uprave među svim franjevcima tih četiriju grupa sve općenitijom postaje reformatska vizija franjevačkog života, što je i razumljivo jer je sam general pripadao reformatima. Ta vizija je opet bila u skladu s konzervativnom i restauracijskom slikom o kršćanskom idealu koju je promicala Sveta Stolica u općem nastojanju oko izgradnje onovremenog kršćanskog načina života. Proces dogovornog ujedinjenja četiriju franjevačkih ogranaka tekao je vrlo sporo. Stoga je papa Leon XIII. založio svoj autoritet i 4. X. 1897. proglasio njihovo ujedinjenje (66 opservantskih provincija, 40 reformatskih, 25 rekolektskih i 20 diskalceatskih) i sve ogranke obvezao na prihvaćanje zajedničkih jedinstvenih konstitucija, a one su postale izraz i jamac novog i jedinstvenog franjevačkog ideala i franjevačkog duhovnosti.

U predavanju *Nastojanje oko obnove i ujedinjenja franjevaca u kontinentalnoj Hrvatskoj potkraj 19. stoljeća* iznio je Emanuel Hoško (Zagreb) opći prikaz franjevačkog života na tom području kako su ga od kraja 18. st. bile oblikovale jozefinističke crkvene uredbe. Tijekom 19. st. su na život franjevaca u Habsburškoj monarhiji utjecale i ideje crkvenog i protucrkvenog liberalizma tako da je E. Fermendžin donio porazan sud o franjevcima riječima: „Materija vlada nad duhom.” Pokreta za obnovu franjevačkog života unutar Habsburške monarhije nije bilo, a povezanost sa središnjom upravom franjevačkog reda obnovljena je tek poslije konkordata Svete Stolice i monarhije (1855). Tri su razdoblja te povezanosti: od 1860. do 1881. traje prva etapa u kojoj se ništa ozbiljnije nije poduzelo za promjenu franjevačkog života u monarhiji; druga etapa počinje ulaskom u vrhovnu upravu reda dvojice franjevaca s područja monarhije, Euzebija Fermendžiná (+1897) i Gaudencija Guggenblichlera (+1901), koji zajedno s generalima Reda Bernardinom da Portogruaro i Alojzijem Canalijem (1889–1897) nastoje franjevce u monarhiji privoliti na napuštanje jozefinističkog lika franjevaštva i prihvaćanje reformatskog franjevačkog ideala. Treće razdoblje počinje 1897. nakon proglašenja ujedinjenja reda i jedinstvenih konstitucija, koje većina franjevaca u monarhiji nije prihvatila usprkos različitih pothvata sa strane uprave reda. Malom broju hrvatskih franjevaca u kontinentalnoj Hrvatskoj koji su prihvatili nove konstitucije postavljen je na čelo Vendelin Vošnjak u svojstvu tzv. generalnog komisara. Njemu je novi tip franjevačkog života bio relativno bliz jer je mladost proveo u reformatskoj provinciji sv. Leopolda u Tirolu. Vošnjak okuplja oko sebe franjevce koji žele prihvatiti nove generalne konstitucije, a postaje i izričit borac za stvaranje nove provincije koja će okupiti sve hrvatske samostane, napose borac za teritorijalni integritet te nove provincije sv. Ćirila i Metoda.

Izlaganje *Provincija sv. Ladislava u vremenu od stupanja među franjevce do imenovanja provincijalom Vendelina Vošnjaka* održao je Paškal Cvekan (Virovitica), informirani poznavalac prošlosti te franjevačke pokrajine od njezinih početaka do dokidanja (1661–1900). Oslikavši život i odnose u toj provinciji upozorio je na zakonske uredbe i različite poticaje koje su izricali provincijali i drugi upravnici pozivajući na obnovu redovničkog života. No, nutarnji otpor prema tim moralizatorskim pozivima spriječio je njihov odjek u konkretnom životu pa je ta zajednica nužno krenula prema svom svršetku. Najveći dio njezinih članova nije primio nove generalne konstitucije nego se je pridružio sekularnom kleru. Događaje među franjevcima u Bosni i u provinciji presv.

Otkupitelja u Dalmaciji s obzirom na prihvaćanje novih generalnih konstitucija prikazali su Ignacije Gavran (Visoko) izvještajem *Provincija Bosna Srebrena i Leonova konstitucija „Felicitate quadam”* i Josip Ante Soldo (Sinj) referatom *Prihvaćanje generalnih konstitucija iz 1897. u franjevačkoj provinciji presv. Otkupitelja*. U obje spomenute provincije javilo se nepovjerenje prema novim generalnim konstitucijama, jer su ocijenjene kao zapreka pastoralnom radu kojem se je bila posvetila većina članova tih zajednica. Usprkos nevoljkog prihvaćanja ipak su velika većina franjevaca tih pokrajina prihvatile nove konstitucije; u Bosni je oko četrdeset franjevaca napustilo red, ali više potaknuti ponudama vrhbosanskog nadbiskupa Josipa Stadlera nego iz otpora prema zahtjevnosti tih konstitucija.

Mirko Mataušić (Beč) je nastojao razotkriti *Idejna kretanja u Crkvi kod Hrvata u drugoj polovici 19. stoljeća*. Upozorio je da je već na pragu druge polovice 19. st., revolucionarne 1848. godine, značajan dio klera kontinentalne Hrvatske otkrio svoja liberalna gledanja otvoreno podržavajući zahtjeve političara da se dokine svećenički celibat i organizira odgoj budućih svećenika izvan sjemeništa. Takva su shvaćanja bila posljedica odgoja klera u duhu jozefinizma. Nastojanja kardinala Jurja Haulika da u zagrebačkom sjemeništu reorganizira odgoj budućih svećenika u duhu katoličke restauracije nisu donijela značajnije rezultate, jer od 1860. pa do konca 19. st. većina klera u kontinentalnoj Hrvatskoj, a nije drukčije ni u Dalmaciji i Istri, podržava politiku Strossmayerove Narodne stranke i liberalni katolicizam njezinih političkih voditelja Franje Račkog i samog Strossmayera. Program te stranke uključivao je od Ilirskog pokreta naslijeđene stavove: uvođenje staroslavenskog jezika u liturgiju, jedinstvo s Pravoslavnom crkvom, a u politici je zastupao jugoslavensku koncepciju ujedinjenja Južnih Slavena. Liberalni katolicizam u Hrvatskoj je tako podržavao praktični religiozni indiferentizam kod inteligencije, a nije se u značajnijoj mjeri opirao ni rastavi Crkve od države. Dio klera i katolički formiranih laika, premda je u osnovi prihvaćao političke ciljeve Narodne stranke, oštrije se suprostavljao protuvjerskim i protucrkvanim stavovima liberalizma pa je putem tiska raskrinkavao slobodne zidare i ateiste i osuđivao sve veću laicizaciju društva (novi zakon o školstvu je 1874. istisnuo kler iz uprave škola). No, i taj dio svećenstva je zbog narodne sloge i istovjetnih političkih ciljeva oko narodnog ujedinjenja odustavljao od oštrog konfrontiranja s liberalnim političarima. Tek je pred kraj stoljeća dio klera bio prihvatio političke ideje pravaštva i njegova politička shvaćanja nastojao spojiti s tipično katoličkim naučavanjima. Takvi pokušaji oko lista Katolička Dalmacija da formiraju Katoličku hrvatsku stranku (1891) nisu urodili značajnijim rezultatima. Četvrta skupina oko sarajevskog nadbiskupa Stadlera među hrvatskim katoličkim klerom prihvatila je ideje katoličke restauracije i u duhu romantike njegovala ideje vjerske obnove širenjem nabožne štampe, ali ipak nije svojim radom naišla na prihvaćanje kod hrvatske inteligencije, čak niti kod većeg dijela klera. Tako je tek početkom 20. st. aktivnošću biskupa Antuna Mahnića ostvareno dovoljno pretpostavki za organiziranu djelatnost katoličkog pokreta s cjelovitim društvenim, kulturnim, pa i političkim programom.

Iscrpan informacijama bio je prilog Fridriha Kolšeka (Celje) *Vjerski život u sjevernoj Sloveniji, napose u rodnom kraju Vendelina Vošnjaka, u drugoj polovici 19. st. i počet-*

kom 20. stoljeća. Biskup Anton Slomšek izveo je značajnu obnovu pastoralnog rada i tim putem vjerskog života na području današnje mariborske biskupije. U tom pozitivnom ozračju strogog i cjelovitog vjerskog života Vošnjak je našao temeljni poticaj za osobno religiozno i životno sumjerenje. Kornelije Šojat (Zagreb) je u izvještaju *Sadržaji službenih pisama Sluge Božjega Vendelina Vošnjaka* upozorio na osnovne teme i način njihova obrazlaganja kojima je Vošnjak promicao život po novim generalnim konstitucijama u tek osnovanoj Hrvatskoj provinciji sv. Ćirila i Metoda. Kako je Vošnjak kao poglavar samostana na Kaptolu u Zagrebu, a zatim kao provincijal, sudjelovao u restauraciji franjevačke crkve na Kaptolu nakon potresa 1880. referirala je Marija Mirković (Zagreb) u prilogu *Restauracija crkve sv. Franje na Kaptolu u vrijeme Vendelina Vošnjaka*. Ante Sekulić (Zagreb) je iznio problematiku svetačkih biografija i primijenio je analitički na dosadašnje biografije Vendelina Vošnjaka u referatu *Između biografije i hagiografije o Sluzi Božjem Vendelinu Vošnjaku*.

Simpozij o Vendelinu Vošnjaku je imao i svoj kulturni dio programa u kojem su na koncertu izveli djela hrvatskih franjevačkih glazbenika Ivana Lukačića, Petra Kneževića, Fortunata Pintarića, Kamila Kolba, Bernardina Sokola i Ivana Glibotića, vokalni solist Josip Soldo i orguljaš Anđelko Klobučar. Za širu publiku je održao predavanje o liku i djelu Vendelina Vošnjaka Bonaventura Duda, a provincijal Hrvatske franjevačke provincije sv. Ćirila i Metoda je predvodio euharistiju uz sudjelovanje naroda kad je bio ponovno osvjetljen lik Vendelina Vošnjaka.